# PATRU DOCUMENTE INEDITE DESPRE SITUAȚIA ROMÂNILOR DIN CIRCUMSCRIPȚIA CONSULARĂ A ORADIEI ÎN ANII 1943—1944*

de

CORNEL GRAD

După pronunțarea Dictatului vienez, în teritoriul vremelnic cedat și-au început activitatea consulatele române din Cluj și Oradea, cu rostul declarat de a proteja interesele românilor rămași în cadrele unor frontiere străine. Culegînd zilnic informații diverse despre situația românilor din teritoriul cedat și înaintîndu-le cu propuneri de remediere forurilor competente, aceste consulate au avut un rol important în limitarea — într-o anumită măsură — a abuzurilor săvîrșite de autoritățile de ocupație. Totodată, prin însăși existența lor, ele au constituit pentru cei descurajați și înfricoșați în fața vicisitudinilor momentului, un reazem moral, aducîndu-le permanent aminte că Țara nu i-a uitat și că ziua reparării nedreptății istorice săvîrșite la Viena nu e departe.

Din mulțimea rapoartelor expediate de cele două consulate ale României în teritoriul vremelnic cedat, am considerat util să prezentăm patru asemenea documente**, expediate de consulatul român din Oradea, în anii 1943 și 1944, Ministerului Afacerilor Străine, Legației României la Budapesta și Comisiei mixte germano-italiene de supraveghere a respectării condițiilor „arbitrajului" vienez.

Rapoartele au ca temă vexațiunile de natură economică la care era supusă populația română din circumscripția consulară a Oradiei (județele Bihor, Satu Mare, Maramureș, Sălaj), vexațiuni prezentate de autoritățile

* Documentele prezentate constituie un fragment dintr-o lucrare mai amplă, avînd ca temă *Premisele, consecințele și învățămintele ocupației fascisto-hortyste în nord-vestul Transilvaniei.* Autorul a publicat o primă parte, intitulată *Aspecte ale ocupației fascisto-hortyste în nord-vestul Transilvaniei (1940—1941)* în AMP, IV, 1980, p. 645—651, iar în 1983, în același anuar, studiul *Starea de spirit a populației, autorităților și armatei din ținutul Someș în vara anului 1940.*

** Documentele sînt păstrate, în copie, la arhivele Ministerului Apărării Naționale—Marele Stat Major (presc. M.Ap.N.—M.St.Mj.), care le-a utilizat ca material probator în protestele pe lîngă autoritățile militare hortyste.

https://biblioteca-digitala.ro

horthyste drept obligații normale, cu caracter militar, impuse de necesitățile războiului și repartizate, chipurile, egal asupra tuturor cetățenilor.

Beneficiind de o informare detaliată asupra caracterului real și al extinderii acestor obligații, rapoartele dezvăluie caracterul lor discriminatoriu, avînd drept efect imediat pauperizarea în masă a românilor și reducerea puterii economice a localităților românești, iar ca efect mediat, depopularea și deznaționalizarea acestor localități, prin exodul locuitorilor în România.

*Primul document* este un raport datat 9 aprilie 1943 și expediat de consulul român din Oradea, Mihai Marina, Ministerului Afacerilor Străine și Legației române din Budapesta. Raportul descrie detaliat un nou mijloc administrativ scornit de autoritățile horthyste, în afară de taberele de muncă, pentru asuprirea populației românești: rechiziționarea populației capabile de muncă pentru diverse exploatări, în speță forestiere. Procedeul — arată raportul — este extrem de abil conceput, deoarece dă aparența unei munci libere și remunerate corespunzător, în realitate fiind vorba de muncă depusă prin constrîngeri, prost remunerată, neacoperind nicidecum cheltuielile efective, apropiindu-se prin multe caracteristici de regimul taberelor de muncă.

Efectele acestei noi instituții administrative de constrîngere, după aprecierea consulului Mihai Marina, sînt următoarele:

1) Printr-o singură operațiune se dispune atît de munca românilor, cît și de atelajele lor.

2) Se obține prin remunerarea aparentă a muncii o justificare formală în ochii opiniei publice.

3) Se pauperizează elementul românesc, prin sustragerea de la munca în propria gospodărie a oamenilor capabili de efort.

4) Se obține îmbogățirea nedreaptă a întreprinderilor prin însușirea diferenței de remunerație neacordate.

5) Se mențin artificial prețurile la același nivel, datorită reducerii cheltuielilor de exploatare (prin salarizare sub plafonul minim).

Din județul Maramureș au fost rechiziționați numai în 18 zile (10—28 martie 1943), 528 români din Rozavlea, Sat Sugatag, Hărnicești, Desești, Giulești, Berbești și Strîmtura și duși să lucreze la exploatările forestiere din Rahău și Vișeu de Sus.

Din județul Satu Mare au fost rechiziționați 420 de țărani români din Remetea, Culcea, Săcălășeni, Groși, Dănești, Făurești, Sișești și Cetățele și siliți să lucreze la exploatările forestiere din Cavnic, Firiza și Blidari. Alți 247 de români și 2 maghiari din Coruia, Curtuiuș și Berchez au fost duși la lucrări în hotarul comunei Coaș. Tot la exploatări forestiere au fost rechiziționați în tot timpul iernii un număr neprecizat de români din Homorodul de Mijloc, Homorodul de Sus, Solduba și Medișa.

Din județul Sălaj au fost rechiziționați 142 de țărani români din Stîrci, Unimăt și Asuajul de Jos și duși la exploatările forestiere de la Valea Neagră (lîngă Firiza). Din plasa Crasnei, prin ordonanța definitivă nr. 1 044/1943 a prim-pretorului, 149 de țărani din localitățile Bănișor,

https://biblioteca-digitala.ro

Ban, Marin, Pericei, Hurez-Ponița, Cizer, Boian, Pria, Plesca, Sîg, Maî, Sîrbi și Tusa au fost obligați să se prezinte la lucru în cariera de piatră aparținînd întreprinzătorului Árpád János.

Din județul Bihor au fost rechiziționați 680 de țărani români din localitățile Nădar, Spinuș, Ciulești, Hăucești, Săliște, Gurbești, Sacalasău, Picleu, Țigăneștii de Criș, Brusturi și duși la exploatările forestiere din munții Rezului (jud. Sălaj). Au mai fost rechiziționați 80 de români din Borod și Cornățel și 120 de slovaci — nu se precizează localitățile — și duși la exploatările forestiere din județul Trei-Scaune. Pentru exploatările forestiere din Luncșoara și Groșeni — județul Bihor — au fost rechiziționați 290 de țărani români din Borozel, Topa de Criș, Beznea (Delureni) și Cetea. Din localitățile Topa de Criș, Luncșoara, Aușeu, Groșeni, Tinăud, Gheghie, Săcădat, Săbolciu, Bălaia, Uileac, Picleu, Brusturi, Țigăneștii de Criș și Cuieșd au fost rechiziționați toți locuitorii români proprietari de atelaje, pentru transportul lemnelor la gările Vad și Tileagd.

Concluziile raportului relevă că oamenii rechiziționați sînt obligați să lucreze cu sculele și atelajele proprii, impunîndu-li-se norme imposibil de îndeplinit. Date fiind condițiile de muncă îngrozitoare, au loc frecvente accidentări, unele chiar mortale. În plus, salarizarea era mizerabilă și se plătea cu mari întîrzieri. În aceste condiții, mulți români refuzau să se prezinte la lucru, ignorînd ordinele autorităților. În asemenea cazuri, autoritățile administrative recurgeau la ajutorul jandarmeriei, care lua măsurile cele mai drastice împotriva celor care nu se prezentau la lucru. Astfel, în Homorodul de Mijloc (jud. Satu Mare) 26 de țărani „recalcitranți“ au fost legați 6 ore la butuc în curtea primăriei.

*Documentul al doilea* este un raport datat 7 iunie 1943, care detaliază informațiile cuprinse în raportul din 9 aprilie 1943, despre rechiziționările de oameni și atelaje din bazinul Băii Mari.

Procedeul curent era conscrierea — de către notarii și primarii comunelor — oamenilor solicitați de inginerul Pinter de la Ocolul silvic Baia Mare pentru a lucra la exploatările forestiere din Ferneziu și de pe Valea Neagră.

Salarizarea fiind mult sub baremurile normale și condițiile de muncă foarte grele, majoritatea celor rechiziționați au refuzat să presteze asemenea muncă, declarînd că preferă să plece pe front sau să fie concentrați în tabere de muncă.

*Documentul al treilea* este un raport din 1 iunie 1944 care dezvăluie date importante despre concentrarea masivă a românilor în companiile de muncă.

Astfel, din zonele Baia Mare, Copalnic, Mănăștur, Șomcuta, Jibou, centrele de încorporare Seini și Tășnad au recrutat — în afară de cei rechiziționați pentru exploatările forestiere — în perioada 10—15 mai 1944, 6 500 și, respectiv, 4 000 de oameni, golind literalmente satele românești, pe care i-au cazat la diferite ferme din jurul acestor centre de recrutare.

https://biblioteca-digitala.ro

În județul Bihor, din plasele Cefa și Salonta au fost recrutați de centrul de recrutare Berettyoujfalu cca. 3 000 de români între 28 și 45 de ani. În centrul de recrutare Marghita au fost recrutați, apreciază raportul, și oameni peste 45 de ani.

Regimul în aceste tabere de muncă este deosebit de greu: condiții sanitare precare, foamete permanentă și batjocuri zilnice, care înfrîng capacitatea de rezistență fizică și psihică a celor concentrați.

Pentru a se limita proporțiile depopulării forțate a localităților românești, consulul propune un acord între autoritățile românești și cele maghiare, prin care să se stabilească lista nominală a celor concentrați și a celor scutiți din fiecare comună, cu consultarea de către notar a parohului român, care cunoaște cel mai bine realitățile comunei în cauză.

*Documentul al patrulea* este un raport-anexă din 28 mai 1944, prin care ministerul afacerilor străine este informat asupra piedicilor de natură administrativă inventate de autoritățile militare din detașamentele de muncă pentru a-i reține pe toți locuitorii români la munci cu scop de apărare în zona fortificațiilor Rahău din Carpații Maramureșului.

Cele patru documente ilustrează, credem, elocvent metodele și mijloacele de opresiune utilizate de autoritățile horthyste împotriva elementului românesc majoritar din teritoriul vremelnic cedat în urma Dictatului de la Viena.

## ANEXE DOCUMENTARE

### 1

COPIE după raportul Consulatului României la Oradea No. 1290 din 9 aprilie 1943, înreg. la MAS. sub No. 30636 din 14 aprilie 1943.

No. 1290 Oradea, 9 aprilie 1943

Domniei — Sale
Domnului MIHAI ANTONESCU
Vice — Președinte, Președintele ad-interim al Consiliului de Miniștri, Ministrul Afacerilor Străine ad-interim.

**DOMNULE MINISTRU,**

În afară de concentrările în taberele de muncă, guvernul maghiar a introdus un nou mijloc pentru oprimarea populației românești. Acesta constă în rechiziționarea populației, pentru diverse exploatări, în special forestiere.

Dîndu-i-se o aparență de dispozițiune cu caracter de apărare națională, fiind executată de către cîte un organ militar, cu concursul jandarmeriei și a adminis-

https://biblioteca-digitala.ro

trației comunale, ea constituie în realitate un mijloc de pauperizare a populației românești și o măsură de șicană pentru a o determina să părăsească Ardealul de Nord.

Procedeul de recrutare este următorul:

În comune se prezintă cîte un ofițer sau subofițer însoțit de reprezentantul întreprinderii care are nevoie de brațe de muncă sau vehicule pentru cărăușie, și, după o listă primită de la autoritatea comunală, cheamă la primărie oamenii capabili de muncă, sau acei care au căruță, li se ia un jurămînt militar și pe urmă li se spune ce au de făcut, arătîndu-le că întrucît au depus jurămîntul, sînt considerați a fi sub disciplină militară.

În unele comune, populația prinzînd de veste din vreme de prezența organelor de rechiziționare, pleacă de acasă. În acest caz se organizează o adevărată vînătoare de oameni, luîndu-i la întîmplare pe care de unde-l vede și ducîndu-i fie la postul de jandarmi, fie direct la stația de cale ferată din apropiere, unde îi ține închiși pînă ce se completează numărul de care au nevoie.

Pretextele acestor rechiziționări par a fi:

a) munca de război (întrucît lucrările se fac la întreprinderi care furnizează într-un chip sau altul Statului);

b) exploatarea brațelor lipsite de muncă și avere.

În realitate însă, alături de taberele de muncă, este un nou mijloc de a lovi în populația românească, fiindcă românii sînt duși la aceste munci, indiferent de gospodăriile pe care le au și de necesitățile de muncă în aceste gospodării. Pentru a se evidenția și mai mult spiritul de șicană a acestor rechiziționări de oameni, voi cita exemplul cumnatului meu, țăranul Mihai Marina, domiciliat în Sighet, strada Tököly 124 este concentrat la astfel de munci în orașul Sighet, alături de șomeri cu toate că este gospodar bun (a cărui avere încă în anul 1938 se cifra aproximativ la un milion lei), că este tată a 7 copii și că are doi cai rechiziționați pentru armată de aproape un an de zile. Deși a dovedit — și de altfel este bine cunoscut în oraș — că moșia pe care o are necesită brațe de muncă și în afară de ale sale, că este un om muncitor și cu o gospodărie frumoasă, totuși a fost rechiziționat ca șomer, sub pretext că averea sa nu se află întabulată pe numele lui. Acest sistem, după cum mi-au mărturisit, îi jenează mult și pe unii din fruntașii unguri din Sighet, care par a mai avea puțin obraz.

Din felul în care sînt concepute și funcționează practic aceste rechiziționări rezultă evident că ele constituiesc o măsură de ordin politic, care spre deosebire de taberele de muncă, aduc un element nou, acela al remunerației, în schimb, întreținerea complectă a oamenilor și animalelor este în sarcina lor, astfel încît această remunerație, în fapt este o răscumpărare a obligației de hrană, iar profitul după munca prestată, complect inexistent, urmărind însă același scop al distrugerii elementului românesc.

Astfel prin introducerea în practică a acestei instituții, și încă pe o scară atît de largă, se obțin următoarele rezultate:

1. Printr-o singură operațiune se dispune atît de munca românilor cît și de atelajele lor.

2. Se obține o justificare prin remunerarea muncii, bineînțeles aparentă, căci aceasta nu este nici prin aproximație justă, și abia dacă rambursează hrana oamenilor și a animalelor.

3. Se pauperizează elementul românesc prin sustragerea lui de la muncile agricole proprii, sau de la valorizarea muncii sale expunîndu-l și unor eventuale sancțiuni legiferate în Ungaria pentru necultivarea terenurilor agricole.

4. Se obține îmbogățirea nedreaptă a întreprinzătorilor unguri (uneori evrei) prin diferența de remunerație a muncii neacordată.



https://biblioteca-digitala.ro

5. În sfîrşit — ca o ultimă explicare, care nu poate constitui totuşi, o justificare, prin această instituţie reducîndu-se cheltuielile de exploatare — cele de regie însă nu se urmăresc a se reduce — se pot menţine, în parte, preţurile, ceea ce constituie una din problemele cele mai spinoase ale guvernului maghiar, Ungaria avînd de dat sub acest raport una din cele mai grele bătălii, fiind ajunsă deja la marginea rezistenţei.

Aceste rezultate par să formeze însuşi obiectivul urmărit aci de guvern şi, în consecinţă, servind atît de bine politica sa, instituţia, cu toate că a fost introdusă în practică atît de scurtă vreme, ea a fost deja extinsă pe o scară foarte mare. Astfel:

I. *În judeţul Maramureş*, au fost rechiziţionaţi, între 10—28 martie 1943, ţăranii români din comunele: 1) Rozavlea-Rozalia 150, care au fost duşi la exploatări forestiere în regiunea oraşelului Rahău-Raho situat la izvoarele Tisei; 2) Sat — Sugatag — Falusugatag 40; 3 Hărniceşti — Hernécs; 4) Deseşti — Desze; 5) Giuleşti — Maragyulafalva; 6 — Berbeşti — Bardfalva, în total 280 oameni, care au fost duşi cu scule proprii la exploatările de păduri din Vişeul de Sus — Felsöviso; 7) Strîmtura — Szurdok, 57 ţărani duşi tot la Vişeul de Sus. Din comuna Crăceşti — Kracsfalva au fost rechiziţionate 15 căruţe pentru a transporta lemne de la pădure pînă în comună pe o distanţă de 8 km, primind pentru 1 mc de lemne transportate 5 pengö, putîndu-se încărca o dată numai un metru cub; iar alte 15 căruţe au fost rechiziţionate pentru a transporta lemnele din comuna Crăceşti pînă la gara din Fereşti pe o distanţă de 13 km, primind pentru 1 mc transportat 7 pengö, — putîndu-se încărca o dată doi metri cubi. Astfel, preţul ce se plăteşte este mult sub normal. Vitele sînt slabe din lipsă de furaj, ce s-a rechiziţionat, iar căruţele sînt stricate, neavînd fierul necesar pentru rafuri pe roţi, astfel că în mod liber, chiar făcînd abstracţie de remunerarea insuficientă, nu ar consimţi la aceste munci.

II. *În judeţul Satu-Mare* au fost rechiziţionaţi ţărani români din comunele: 1) Remetea — Kövarremeté; 2) Culcea — Kővarkölcse; 3) Săcălăşeni — Szakallasfalva; 4) Groşi — Tökésbanya; 5) Dăneşti — Danfalva; 6) Făureşti — Kovacskapolnok; 7) Siseşti — Bacfalu şi 8) Cetăţele — Györkefalu în număr total de 420 — care au fost duşi la exploatările forestiere din apropierea comunelor Friza — Felsöfernezely, Capnic — Kapnikbanya şi Blidari, unde lucrează în condiţii proaste şi extrem de rău remuneraţi.

De asemenea au fost rechiziţionaţi ţărani din comunele:

1) Coruia — Koruly; 2) Curtuiuşul Mic — Kiskörtyélyes şi 3) Berchez — Magyarberkesz în număr total de 249, toţi români, cu excepţia a doi unguri, şi aceştia probabil deochiaţi de autorităţile locale, care au fost duşi la lucrări în hotarul comunei Coaş — Kovas tot în judeţul Satu-Mare.

Tot din acest judeţ, şi anume din comunele:

1) Homorodul de Mijloc — Középhomorod, 2) Homorodul de Sus — Felsöhomorod, 3) Solduba — Bükkszoldobagy şi 4) Medişa — Meddes, au fost rechiziţionaţi românii în tot timpul iernii şi duşi la exploatările de păduri. Au fost plătiţi bineînţeles mai rău decît lucrătorii angajaţi în mod liber la astfel de lucrări.

III. *În judeţul Sălaj*, au fost rechiziţionaţi ţăranii români din comunele: 1) Stîrci — Bogdanhaza — 95; 2) Unimăt — Ujnémet — 25; 3) Asuagiu de Jos — Alsoszivagy — 22; care au fost duşi la exploatările de păduri din Valea Neagră lîngă Firiza — Felsöfernezely.

Tot în judeţul Sălaj prim-pretorul plăşii Crasna prin „Hotărîrea definitivă' No. 1044/1943, a obligat la 23 februarie 1943, la cererea întreprinzătorului 149 de ţărani din circumscripţia preturii sale şi anume: 1) din Bănişor — Alsoban 20; 2) din Ban 19 — Felsöban; 3) din Marin 3 — Maron; 4) din Pericei 7 — Perecsely; 5) din Hurez — Poniţa 3 — Bagolyfalu; 6) din Cizer 15 — Csizér; 7) din Boian;

https://biblioteca-digitala.ro

10 — Bojan 8) din Pria 14 — Perje; din Plesca 2 — Palicka; 10) din Sîg 18 — Felsöszék; 11) din Mal 26 — Ballahaza; 12) din Sîrbi 8 — Krasznatatfalu și 13) din Tusa 4 — Tuszatelke, — ca să se prezinte la lucru în decurs de 48 de ore pe șantierul exploatării carierei de piatră din Ciucea proprietatea unui oarecare Árpád János. Anexez în copie și în copie-traducere această hotărîre definitivă, pentru a se vedea cum se lucrează în această privință.

IV. *În județul Bihor* au fost rechiziționați 680 țărani români din comunele: 1) Nădar — Nadantelek; 2) Spinuș — Hagymadfalva; 3) Ciulești— Csujafalva; 4) Häucești — Höke; 5) Săliștea — Köesegyaza; 6) Gurbești — Görbesd; 7) Sacalasău — Sastelek; 8) Picleu — Sovárhégy; 9) Țigănești de Criș — Csiganyfalva; 10) Brusturi — Somroujfalu, care au fost duși la exploatările forestiere din munții Rezului din județul Sălaj.

La 26 martie 1943 au mai fost rechiziționați 80 de români din comunele Borod — Nagybarod și Cornățel — Barodsomos tot din județul Bihor și au fost trimiși la exploatările forestiere din Secuime în județul Trei-Scaune; menționez în paranteză, că tot atunci împreună cu ei au fost trimiși și 120 slovaci.

La aceeași dată au fost duși la exploatările de păduri de la Luncșoara — Elésdlok și Groșeni — Tötös din județul Bihor, 290 țărani români, rechiziționați din comunele: 1) Borozel — Kisbarod; 2) Topa de Criș — Köröstapa; 3) Valea Mare de Criș — Felsöpatak; 4) Beznea — Barodbeznye; și 5) Cetea — Cséklye.

Mai sînt obligați să transporte lemne cu căruțele de la exploatarea din pădurea Luncșoarei — Elesdlok pînă la gara din Vad — Rév țăranii români care au atelaje, din comunele: 1) Topa de Criș — Köröstapa; 2) Luncșoara — Elesdlok; 3) Aușeu — Kisösi; 4) Groșeni — Tötös; 5) Tinăud — Tinod și 6) Gheghia — Körösgégény.

În afară de aceștia, țăranii români proprietari de atelaje din comunele: 1) Săcădat — Mezöszakadat; 2) Săbolciu — Mezöszabolcs; 3) Bălaia — Kabalaspatak; 4) Uileac — Pusztaujlak; 5) Picleu — Szovarhegy; 6) Brusturi — Somroujfalu) 7) Țigănești de Criș — Cziganyfalu și 8) Cuieșd — Kövesd sînt obligați să transporte lemne de la Picleu — Szovarhegy la gara Tileagd — Mezötelegd.

Țăranii sînt ridicați cu forța și duși la executarea acestor transporturi. Ei au trebuit să facă legămînt în fața unui ofițer, jurînd că nu-și vor vinde vitele.

Pentru transportul unui metru cub de lemne primesc 8,50 pengö. Pe o căruță pot aduce un metru cub de lemne, putînd face un singur transport pe zi, cîștigă deci 8,50 pengö. Pînă acum au fost forțați să transporte lemne numai de două ori pe săptămînă.

În același fel locuitorii români posesori de atelaje din comunele: 1) Bratca — Baratka; 2) Ponoare — Körösponor; 3) Lorău — Körösloro; 4) Beznea — Borodbezne; 5) Bălnaca — Körösbalnaka și 6) Damiș — Erdelydanus, au fost forțați în decursul iernii, cu începere din luna octombrie, să transporte lemne din pădurea numită Dajka la gara Bratca, adică pe o distanță de 15 km. Țăranii care nu posedă atelaje sînt obligați a lucra la exploatarea forestieră.

Pentru transport se plătește 1 pengö la 100 kg, astfel date fiind condițiile grele în care se execută transportul, se poate cîștiga pe zi 5—6 pengö. Aceștia drept remunerație pentru om, vite și căruță.

*Condițiile de muncă și de salarizare*, în general, după informațiile ce am pînă acum, se pot rezuma astfel:

*Oamenii rechiziționați lucrează* cu scule proprii. Li se impune să producă mai mult decît este posibil în mod normal, care efort nu se poate presta în special fiind slab alimentați, decît epuizîndu-se complect fizicește. Astfel, în pădurea exploatată la Coas — Kovas, județul Satu-Mare, fiecare muncitor este obligat



https://biblioteca-digitala.ro

să facă din lemn netăiat 2 metri cubi, ori în condițiuni normale, într-o zi patru muncitori fac din lemn tăiat (doborît) 6 mc.

Cei recrutați din regiunile de cîmpie nu se pricep la lucrările de păduri, astfel, pe lîngă faptul că nu pot da randamentul ce li se cere, decît cu enorme sacrificii, ei suferă mai ales dese accidente de muncă. Citez: Hădade Aurel, din comuna Stîrci, jud. Sălaj, de 36 ani, a fost strivit de lemn la exploatarea de lîngă Firiza, jud. Satu-Mare, fiind înmormîntat în aceeaşi comună la 15 martie 1943; Avram Ioan, de 52 ani, din Curtuiuşul Mare, la 11 martie a.c. strivindu-l un lemn, i-a fracturat baza craniului, murind în spitalul din Baia-Mare în ziua de 13 martie a.c.; Boga Ion de 36 ani, din comuna Libotin — Libaton, jud. Someș, are un picior fracturat dintr-un accident de muncă de la o exploatare forestieră de lîngă Baia-Sprie, unde lucrează, printre alții, și 28 țărani din comuna Libotin, jud. Someș.

*Remunerarea muncii* este iluzorie, căci, pînă cînd un muncitor cu brațele, angajîndu-se în mod liber la exploatările forestiere, cîștigă pe zi 7—10 pengö, pînă atunci unul dus cu forța la astfel de lucrări muncind la fel ziua întreagă cîștigă 2—4 pengö. Și această sumă se plătește cu întîrziere și cu diverse rețineri.

Condițiile de muncă în care lucrează cărăușii sînt de asemenea grele. Sînt obligați să facă transporturi pe drumuri absolut impracticabile, fără a lua în considerare, că vitele sînt foarte slabe din cauza lipsei de furaje, ce au fost rechiziționate, sau că sînt bolnave vitele, ori că din lipsa de fier, nefiind posibil reparatul, carul este absolut neîntrebuințabil.

*Retribuirea muncii cărăușilor rechiziționați* este de asemenea iluzorie, căci ei cîștigă abia 5—9 pengö la zi, prin care sumă se consideră remunerată munca omului și vitelor, precum și uzajul căruței — cu toate că angajîndu-se liber, această muncă este remunerată cu 25—30 pengö la zi.

Deci, se constată neîndoielnic din cele expuse mai sus, că se exploatează neomeneşte munca și se abuzează în mod nepermis și brutal de bruma de avere a românilor.

Aceia, care vreau să se sustragă — justificat — acestei exploatări abuzive, sînt tratați în modul cel mai barbar. Astfel, în comuna Homorodul de Mijloc — Középhomorod, județul Satu-Mare, la 12 martie 1943, 4 jandarmi însoțind un maior și 15 soldați, au adunat în curtea primăriei 26 români, care nu au mers regulat la lucru la exploatarea forestieră, la care munceau. I-au legat la butuc și i-au aruncat astfel în mijlocul curții, unde i-au ținut așa de la ora 12 a.m. pînă la ora 6 din seară. Mai mulți dintre ei au căzut în nesimțire, încît a trebuit să arunce apă pe ei ca să-și revină. Astfel au fost maltratați: Cadar Vasile, de 25 ani, Tătăran Petru, de 26 ani, Tătăran Ion de 23 ani, Andreica Gligor de 50 ani și Markis Ion de 41 ani. Această pedeapsă li se promisese și celorlalți, care vor îndrăzni pe viitor să nu se prezinte regulat la lucru.

Avînd munca caracterul de constrîngere, dar fiind în parte și remunerată, am numit procedeul de mai sus rechiziționare, și, după cum am arătat la început, se situează între munca liberă și remunerată și aceea a concentraților în taberele de muncă, care este constrînsă și gratuită. Prin ea se urmărește să se exploateze și să se stoarcă ultima vlagă de putere fizică și economică a românilor.

Acest raport a fost trimis și Legațiunii din Budapesta.

Consul general

ss. *M. Marina*

(Arh. M.St.Mj., *fond Secția II informații*, dos. 1174, p. 363—371; păstrate în copii foto și la Muzeul județean de istorie și artă Zalău — secția de istorie modernă și contemporană (presc. M.I.A.Z.—I.M.C.) — filmul 55/6—22 — I.M.C.—M.I.A.Z.) No. 2136

https://biblioteca-digitala.ro

# 2

7 iunie 1943,

Domniei sale
domnului MIHAI A. ANTONESCU,
vice preşedinte, preşedinte ad interim al Consiliului de miniştri,
ministrul afacerilor străine ad interim,

*Bucureşti.*

**DOMNULE MINISTRU,**

Ca urmare a raportului meu No. 1290 din 9 aprilie 1943, privind rechiziţionarea românilor pentru exploatări forestiere, cariere de piatră etc....³, am onoare a Vă aduce la cunoştinţă detaliile ce le-am obţinut ulterior, cari clarifică în mare măsură substratul şi sistemul, care stau la baza acestor rechiziţii.

După cum am comunicat cu raportul meu menţionat mai sus, în regiunea Baia Mare s-au făcut la începutul lunei Martie 1943 în măsură mare rechiziţii de bărbaţi pentru exploatările forestiere dela Ferneziu, Baia Sprie şi Căuaş. Aceste rechiziţii de bărbaţi români în mod exclusiv, în această regiune, s-au făcut de către Inspectoratul Silvic din Baia Mare.

Rechiziţiile au fost solicitate şi făcute de către inginerul Pintér dela Ocolul Silvic din Baia Mare, în colaborare cu Comandamentul Militar „M. kir. 512 Höktönözöt Honvéd Müvezetö Törzs Parancsnakság", tot din Baia Mare.

Procedura a fost următoarea: Notarii împreună cu primarii comunelor au conscris oamenii ceruţi de inginerul Pintér. Odată oamenii conscrişi, au fost adunaţi cu soldaţi din trupa comandamentului militar din Baia Mare şi duşi la exploatări.

Astfel au fost duşi cu sutele ţăranii din această regiune.

Din cercul notarial Copalnic Mănăştur au fost duşi 82 ţărani şi anume: 25 din Copalnic Mănăştur, 45 din Copalnic, şi 12 din Vad — la 1 martie a.c. Ei au fost repartizaţi la exploatarea dela Ferneziu, condusă de Buxbaum Pavel, de la Ocolul Silvic şi la exploatarea de pe Valea Neagră dela Baia Sprie, condusă de brigadierul Wolf Gheorghe, tot de la Ocolul Silvic din Baia Mare.

Aceştia au muncit timp de 6 săptămîni, adică dela 1 III., pînă la 15 IV. a.c. în care timp au reuşit să cîştige 52 pengö de persoană maximum. Astfel au încasat cîte 52 pengö echipa 1) Lucian Ştefan, 2) Gâd Ştefan I, 3) Gâd Ştefan II, 4) Micle Ştefan, toţi din Copalnic, care au produs în acest interval 132 m.c. de lemne, — tot astfel a fost plătită şi echipa compusă din 1) Pop Nicolae, 2) Tocaci Ştefan, 3) Suciu Vasile, 4) Suciu Ştefan, cari au produs 125 mc lemne. Menţionez că acestor lucrători nu li s-au compensat în salarii nici un fel de alimentaţie, întrucît şi-au dus mîncare de acasă, li s-au reţinut adică opus în compensaţie cîte un ferestrău şi o pilă, calculate în 16, respectiv, 2 pengö, sumă care este absolut insuficientă pentru a-şi acoperi cheltuielile cu alimentaţia.

Am dat pentru exemplificare aceste 2 echipe, întrucît acestea au primit anumite alimente dela întreprindere, au încasat cîte 5—10 pengö pentru una lună jumătate de lucru.

Se constată deci că este o salarizare de batjocură şi în consecinţă o exploatare fără scrupul.

Menţionez că ferestraiele s-au cumpărat cu 3,70 pengö bucata şi li s-au predat, reţinîndu-li-se din salarii 16 pengö de bucată.

https://biblioteca-digitala.ro

În același timp, li s-a reținut cotizația aferentă asigurărilor sociale, însă nu li s-au timbrat cărțile de asigurare. Oamenii dacă s-au prezentat că sunt bolnavi, au fost ținuți închiși cîte 2—3 zile, dîndu-li-se numai apă rece.

La plata salariului, Wolf Gheorghe le-a prezentat statele de plată în alb pentru semnare.

La 14 aprilie a.c. li s-au acordat concedii tuturora, pînă la 3 mai a.c. pentru a-și face muncile agricole.

La această dată, adică 3 mai a.c., nici unul dintre oamenii din cercul notariatului din Copalnic Mănăștur nu s-au mai dus la lucru, ci s-au refugiat în păduri, de unde ziua coboară pentru munca cîmpului.

Oamenii au declarat că preferă să plece pe front sau în tabere de muncă, decît să fie exploatați în felul de mai sus, de altfel majoritatea lor are pămînt care trebuie să fie lucrat de ei.

Atît de la acești oameni cît și de la diferite persoane de încredere din Baia Mare am aflat că în spatele acestei exploatări forestiere stă evreul Kepecs Menyhárt, comerciant de lemne din Baia Mare.

În consecință este evident că, pe lîngă statul maghiar, au profitat de exploatarea lor și conducătorii întreprinderilor și evreul Kepecs Menyhárt.

După unele informațiuni se pare că la rechizițíonarea acestor oameni joacă un rol însemnat și corupția unor notari, cari sunt plătiți de către firmele interesate a obține brațe de muncă ieftine.

Rolul notarilor este mare în această chestiune, întrucît pe baza comunicărilor lor și listelor de brațe de muncă disponibile se fac chemările.

Urmăresc chestiunea în speranța că voi putea descoperi date concrete pentru dovedirea acestor corupții.

Menționez că am sesizat și Comisia mixtă de ofițeri din Cluj.

Consul general,
*Mihai Marina*

(Arh. M.Ap.N.—M.St.Mj., *fond Secția II Informații*, Dos. 1174, p. 372—374; filmul 55/24—28 I.M.C.—M.I.A.Z.)

## 3

Consiliul general regal
al
României

No. 2107 Oradea, 1 iunie 1944

Domniei Sale
Domnului EUGEN FILOTTI
Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar al României la
*Budapesta*

**DOMNULE MINISTRU,**

Urmare rapoartelor mele Nr. 2048/944 și Nr. 2057/944, am onoarea a Vă face cunoscut că în toate județele din circumscripția mea consulară continuă concentrările masive de români pentru lucru. Se poate susține că localitățile

https://biblioteca-digitala.ro

românești au fost depopulate de bărbații utili, capabili de muncă, iar în comunele ungurești sau în cele cu populație mixtă, locuitorii unguri au rămas acasă, indiferent că au sau nu pămînt, cu excepția a 6—10 persoane în unele comune.

Ungurii au fost chemați aproape în unanimitatea cazurilor, pentru a comanda companiile de lucru și a încadra pe români. Aceștia sunt în special gradați și în vîrstă de peste 45 ani, cu obligații materiale și familiare reduse. Ceilalți unguri chemați, în parte au fost lăsați acasă după cîteva zile de Cercul de Recrutare, alții au fost repartizați cu lucrul pe la primării, diferite lucrări la sediul Cercului, pază, etc...

Deci, cred că ar fi greșit să se susțină că se procedează în materie de munci de „apărare națională' discriminatoriu față de români în comparație cu populația maghiară, deoarece afirmația nu acoperă realitatea. În fond este vorba de o acțiune întreprinsă împotriva populației românești, ceea ce dovedește și faptul că Guvernul trece peste interesele economiei naționale proprii și peste orice considerente a căror justețe este evidentă.

Menționez că au fost concentrați români cu moșie de peste 100 jughere pămînt; astfel Achim Mihai din Seini și Pomneanu Vasile din Apa, județul Satu Mare.

În regiunea Baia Mare, Copalnic Mănăștur, Șomcuta Mare și Jibou s-au concentrat oamenii exclusiv prin ordine de chemare de către Centrele de încorporare din Seini și Tășnad (75-ös și 74-ös Honvéd hadkiegészitö bevonulási Központ). Au fost concentrați de aceste centre de încorporare toată populația utilă din regiunea menționată mai sus, exceptîndu-se numai aceia care s-au angajat la lucru cu brațele sau atelajele proprii la exploatările forestiere din această regiune. În acest fel s-au obținut brațele necesare de muncă pentru aceste exploatări fără a se recurge la forța armată sau administrativă, ca în anul precedent, și totodată în aceleași condiții avantajoase pentru întreprinderi ca și în trecut. Pentru ilustrarea acestor condiții, care în aparență au fost acceptate benevol, citez, că în comuna Cheud, județul Sălaj, transportîndu-se lemne din pădurea acestei comune pînă la gara Benesat, se poate cîștiga zilnic 6 pengö, întrucît se încarcă maximum 1 mc și se poate face într-o zi un singur transport, iar dacă vitele sînt slabe acest transport se face într-o zi și jumătate, deci cei 6 pengö se cîștigă în acest timp de către un om cu vitele și căruța proprie.

În afară de oamenii angajați în acest fel de exploatări, ceilalți au fost concentrați pentru companii de muncă, astfel că în sate au rămas un număr foarte redus alcătuit din incapabilii de muncă, oameni trecuți de 60 de ani.

Oamenii concentrați sînt ținuți dela 10—15 maiu a.c. la centrul de încorporare, fără a fi întrebuințați la muncă, decît doar cu mici excepții.

Astfel, la Seini sunt 3 500 români, iar în comuna învecinată Apa — 3 000, iar din Tășnad și-a cazat oamenii în Santău la ferma Kandel — 1 500, la ferma Guttmann — 1 500, în comuna Sărăuad — 500 și în comuna Socaciu — 500.

În consecință, se pierde de 2 săptămîni munca a peste 10 000 oameni, care în același timp sunt batjocoriți și înfometați. De exemplu, la oamenii adunați la Santău li se servește o ciorbă, fără să li se ajungă la toți și aceasta în cantitate absolut insuficientă; apoi cîteva zile nu au primit pîine și pe urmă în cantitate sub rație, — astfel acei ce nu aveau mîncare de acasă, sufereau de foame.

În această regiune pe calea angajărilor la exploatări forestiere au fost sustrași românii dela muncile lor, iar pe calea concentrării au fost golite, în sensul strict al cuvîntului, satele românești de ceilalți bărbați capabili de muncă.

În regiunea județului Satu Mare, în care nu sunt exploatări forestiere, deci în preajma orașului Satu Mare, românii care n-au fost concentrați prin ordine de chemare, au fost ridicați sumar de notari și trimiși în pîlcuri și nu unități organizate, pentru diferite munci militare, în special la fortificații la Rahó în Carpații nordici.

https://biblioteca-digitala.ro

În acest fel s-au obținut de asemenea sustragerea românilor de la muncile proprii și golirea satelor românești, deocamdată de populația bărbătească muncitoare.

Aceste concentrări sau „rechiziționări' făcute de notari și chiar angajări pentru exploatări forestiere s-au făcut fără niciun criteriu, doar singurul a fost calitatea de român.

Cu începere dela data de 27 aprilie a.c. cercul de recrutare Berettyoujfalu a emis ordine de chemare pentru muncă, pentru românii între vîrsta de 28—45 ani din comunele plaselor Salonta și Cefa. Este de subliniat că la cercul de recrutare Berettyoujfalu n-au fost chemați ca la cercul de recrutare Marghita oamenii peste 45 ani. Numărul total al românilor chemați ar fi circa 3 000. Oamenii au fost adunați în curtea unei magazii de cereale, stînd acolo mai multe zile sub cerul liber. Oamenii adunați aci, se afirmă că au fost trimiși în parte la lucru, la mine de cărbuni, ocne de sare, fabrici și lucrări de fortificații.

Pentru exemplificare din județul Bihor, mai cităm următoarele comune:

Din comuna Tărian, cu populație mixtă, au fost chemați circa 25 români și nici un ungur. Din comună lipsesc circa 100 români duși la diverse munci.

Din comuna Toboliu au fost chemați în luna maiu, 15 români. Niciunul n-a fost angajat niciodată ca servitor.

Din comuna Ciuhoiu au fost chemați cu ordine de chemare, circa 30 români, între 42—60 ani; din Cenaloș 20; din Sfârnaș 16 oameni.

Din comuna Nojorid, în ziua de 29 maiu a.c., au primit ordin de chemare pentru a se prezenta la Marghita, 10 români trecuți de 50 ani. Au plecat pînă în prezent peste 50 români de peste 42 ani. Se afirmă că sunt duși la fortificații în Carpați. Dela unii plecați s-au primit scrisori. Am rugat să mi se aducă de urgență o asemenea scrisoare pentru a afla adresa.

Din Tria au plecat 15 oameni peste 42 ani.
Din Săbolciu, circa 100 oameni pînă la 58 ani.
În aceste comune nu sunt locuitori unguri.

Din Borozel au plecat la 30 maiu, 40 români, între 18—60 ani, care n-au fost pe front și care nu sunt rechiziționați la „Hadimunka" cu carul. Opt levenți români au rămas în comună pentru apărarea pasivă a comunei. În cursul lunii maiu au plecat din Borozel, în total circa 100. Unguri nu sunt în comună.

Din Borod au plecat circa 140 români, unguri vreo 10.
Din Valea-Mare, peste 30 (comună mică).
Cetea, circa 30 (comună mică).
Topa, circa 25 (comună mică).
Luncșoara, circa 120.
Unguri nu sunt în aceste comune.

Din Vad, comună mixtă, au plecat și unguri, care însă lucrează prin apropiere, cale ferată, poduri în regiune, sau fac servicii pe la primărie.

Din comuna Ineu, cu o populație de 65% români, au fost chemați circa 50 români, cu ordine de chemare, între vîrsta de 42—52 ani. Ungurii de aceeași vîrstă, n-au fost chemați decît unul Karacsony András. Ungurii plecați din comună sunt soldați în termen.

Din Chirișid au fost duși circa 45 oameni, pînă la 58 ani. Unguri nu sunt în comună.

Din Alparea, în cursul lunii maiu au fost chemați circa 50. Majoritatea însă au reușit să se angajeze la lucrări de pădure în comuna Alparea și Sărand, astfel că n-au plecat la Marghita. Au fost trimiși la muncă prin Marghita circa 10. În ziua de 28 maiu, au fost chemați cu ordine de chemare emise de Cercul de Recrutare Marghita: Muțiu Gheorghe, 52 ani, cu 27 jughere de pămînt și 3 copii, (doi refugiați dincolo); Urdea Ioan, 52 ani, cu 21 jughere de pămînt și 3 copii minori. N-au fost niciodată concentrați. Unguri în comună nu sunt.

Din Brusturi au fost duși circa 20 fără ordine de chemare.

https://biblioteca-digitala.ro

La 30 maiu au dus 30 leventi. La notariatul Brusturi (comunele Brusturi, Țigănești, Picleu, Orvișele, Păulești) au fost înscriși 150 de leventi și fete.

Din comunele respective toți românii pînă la 62 ani, lucrează la pădurea Derna—Tătăruș. Unii au ordine, cei mai mulți fără ordine de chemare. Ungurii din Tătăruș, circa 20 de familii n-au fost duși. Am cerut de urgență numele ungurilor.

În comuna Oșorheiu cu o populație 60% ungară, în cursul lunii maiu a.c., au fost chemați circa 3 unguri, care au fost trimiși acasă de Cerc. Românii au fost chemați circa 50, din care circa 40, fiind forțați au semnat că se angajează la lucru. Aceștia au și fost duși la pădure în comuna Husasău de Criș. Aproximativ 10 oameni se află încă la Marghita. Între cei chemați se află: Popa Dumitru 47 ani, cu 30 jughere de pămînt; Pop Teodor, 50 ani, cu 32 jughere de pămînt; Murvai Florian, 52 ani cu 30 jughere de pămînt, cu un fiu pe front; acasă îi rămîne numai soția cu 2 fetițe.

Din comuna Cheriu cu o populație curat românească au plecat la Marghita, peste 100 oameni; Din Săcădat — 90 persoane.

Comportarea autorităților administrative față de cei rechiziționați este neomenoasă și brutală. Funcționarul Csompa Miklos dela primăria Seini, executînd rechiziționări de români pentru muncă, a comunicat țăranilor că vor fi reținuți numai trei zile. Astfel 35 țărani care au fost rechiziționați s-au prezentat fără haine de schimb, unii sumar îmbrăcați, iar alții chiar desculți. Cu toate acestea, ei au fost trimiși, astfel îmbrăcați, la lucru în Carpații nordici.

O comportare asemănătoare o au și organele dela Cercurile de Recrutare. Sunt informat că un zaszlos Schenker dela Cercul Marghita, bate numeroși români aflați la sediul Cercului. Deîndată ce voi avea numele celor bătuți grav, o să vă raportez.

În Maramureș am înregistrat cîteva situații deosebite. Angajații la munci agricole cu contract sunt scutiți de Inspectoratul Muncii, în timp ce proprietarii la care sunt angajați sunt rechiziționați. Sunt însă cazuri cînd deși Inspectoratul Muncii și Inspectoratul Agricol au eliberat cuvenitele certificate de scutire a angajaților cu contract la munci agricole, Cercul de Recrutare nu respectă aceste scutiri, ci ordonă concentrarea lor la tabere de muncă.

În concluzie, concentrarea în masă a românilor capabili de muncă, indiferent de vîrstă și de situația materială și familiară, atinge grav însăși posibilitățile de existență ale populației românești de aici.

În afară de efectul moral asupra celor plecați care știu că nu au cine să le muncească ogoarele, ca și asupra celor rămași, exodul acesta al populației bărbătești din comune, înseamnă părăginirea în mare măsură a gospodăriilor românești și o diminuare a recoltei pentru români la cel puțin 50%.

Cum, pe de o parte, este cert că se preferă ca românii să fie duși la munci agricole, în loc să fie duși pe front, iar pe de altă parte sunt mulți care sunt indispensabili gospodăriilor proprii, cred că ar trebui să se ajungă la un acord cu Guvernul maghiar, spre a scuti pe acei care în mod obiectiv sunt absolut necesari gospodăriilor proprii. Natural că această apreciere să fie făcută cu bună credință de către autoritățile locale, stabilindu-se printr-o comisie comunală în care să fie prezent și parohul român. Este cu atît mai necesar acest lucru cu cît, în afară de bărbați sunt ridicați și tinerii și în unele locuri și fetele capabile de muncă.

Consul General,

(ss) *M. Marina*

(Arh. M.Ap.N.—M.St.Mj., *fond Secția II Informații*, Dos. 1260, p. 122—125; filmul 55/30—36 I.M.C.—M.I.A.Z.)

https://biblioteca-digitala.ro

# 4

CONSULATUL GENERAL REGAL
AL
ROMÂNIEI

*Copie*

Nr. 2084

Oradea, 29 Maiu 1944

**DOMNULE MINISTRU,**

Am onoare a Vă înainta pentru informarea DV. copia și traducerea unei comunicări pe care comandamentul unei companii de muncă din zona de fortificații Rahău (Rahó) a făcut-o lucrătorilor în subordine.

Muncitorii concentrați, care posedă terenuri de cultură ce reclamă prezența lor acasă, sunt invitați să producă certificate oficiale prevăzute cu avizul agronomului regional. Aceste certificate, în sensul ordinului, trebuie să sosească la comandamentul respectiv pînă la 15 iunie 1944.

Dată fiind apropierea termenului și atitudinea autorităților permanent rău voitoare față de populația românească, este ușor de prevăzut că deși sunt foarte mulți agricultori concentrați, reclamați acasă de interesele lor gospodărești, foarte puțini vor putea beneficia de prevederile ordinului de mai sus.

Dacă guvernul ungar a admis de la început principiul că nu se vor chema sau reține cei care posedă terenuri de cultură, atunci de ce nu a făcut verificarea în prealabil, permițînd continuarea nestingherită a lucrărilor agricoli?

Această măsură ar fi fost în spiritul ordonanței 1590/1944 M.E.

Cred că s-a contat ca deobiceiu pe cunoscutul sistem al pierderii termenelor, dublat de atitudinea ostilă a autorităților, de natură să antreneze decăderea de la orice beneficiu legal.

Consul general,
(ss) *M. Marina*

(Arh. M.Ap.N.—M.St.Mj., *fond Secția II Informații,* Dos. 1260, p. 126; filmul 55/38 I.M.C.—M.I.A.Z.)

https://biblioteca-digitala.ro